

DOI: <https://doi.org/10.71404/PPSS.2025.2.13>

**УКРАЇНА УДОСКОНАЛЮЄ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІА
У ВІДПОВІДЬ НА БЕЗПЕКОВІ ЗАГРОЗИ І ВИМОГИ
ЯК ДО КРАЇНИ-КАНДИДАТА В ЧЛЕНИ ЄС**

Олег Володимирович ДЖОЛОС,

канд. наук із соц. ком.,
доцент кафедри телебачення і
радіомовлення Інституту
журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8069-1013>

***Ukraine improves media legal regulation
in response to security threats and requirements
as a candidate for EU membership***

On March 31, 2023, the Law of Ukraine "On Media" No. 2849-IX entered into force. Its approval is one of the criteria necessary for the start of negotiations on Ukraine's accession to the EU. Granting Ukraine the status of a candidate for membership of the European Union, the European Commission recommended that our country "combat the influence of private interests by adopting a law on the media industry, which brings Ukrainian legislation into line with the EU Directive on audiovisual media services and empowers an independent media regulator." At the same time, the large-scale invasion of Russia, which is accompanied by a powerful information war, propaganda and disinformation on the part of the aggressor, contributed to the adoption of the law "On Media" to no small extent. And only then – its inclusion in the list of requirements of the European Union in connection with Ukraine receiving candidate status. The European integration path is important and necessary for Ukraine, but modern security challenges, including in the information sphere, are now a matter of the survival of the state and our final victory in the war.

Україна зазнала величезних змін від того часу, як вона здобула свою незалежність у 1991 році, але політична та правова системи залишаються надто централізованою, економіка слабкою а влада перманентно намагається обмежувати свободу слова і свободу діяльності медіа. Під час Помаранчевої революції 2004 року, та Євромайдану 2013–2014 років були озвучені суспільні вимоги щодо необхідності поглиблення демократичних свобод. Основні прихильники реформ закликали зміцнення верховенства права, децентралізації, роздержавлення ЗМІ та впровадження в країні публічного мовлення, яке має слугувати суспільству і розбудові демократії.

Кардинальні зміни в медійному законодавстві України відбуваються під час великих суспільних трансформацій. Так Закон України "Про Суспільне телебачення і радіомовлення України" було ухвалено у квітні 2014 року. Саме в цей час ще тривала Революція Гідності і фактично було розпочато військову агресію Росії проти України на Донбасі та в Криму.

Вже під час широкомасштабного вторгнення, 23 червня 2022 року Європейська рада офіційно надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Надаючи Україні статус кандидати у члени ЄС, серед семи головних рекомендацій [1]. Єврокомісія рекомендувала нашій державі “боротися з впливом приватних інтересів шляхом ухвалення закону про медіа, який приводить законодавство України у відповідність до Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та надає повноваження незалежному медіарегулятору.

І ось рівно за рік у червні 2023-го Європейська комісія дійшла висновку, що Україна виконала в повному обсязі дві з семи умов, необхідних для початку переговорів про членство в Євросоюзі. Однією з виконаних умов є прийняття медіазаконодавства та приведення його у відповідність до норм ЄС. Про це йшлося в усній проміжній оцінці ЄК щодо виконання Україною “кандидатських” рекомендацій, пише “Європейська правда” [2].

Йдеться про прийняття двох законів – Закону “Про медіа” [3] та Закону “Про рекламу” [4].

Водночас не меншою мірою ухваленню цих медійних законів “посприяло” широкомасштабне вторгнення Росії в Україну. Євроінтеграційний шлях важливий і необхідний для України, але безпекові виклики, в тому числі в інформаційній сфері, зараз є питанням збереження державного суверенітету.

В аспекті протидії інформаційній війні і збройній агресії Законом “Про медіа” у розділі 9 “Особливості правового регулювання діяльності медіа в умовах збройної агресії” передбачені спеціальні повноваження регулятора, норми і механізми для боротьби з агресором у медійному та інформаційному полі. Зокрема державний регулятор в сфері медіа, Національна Рада, під час дії воєнного стану отримала повноваження щодо можливості визначення і блокування ОТТ-сервісів агресора. Так само можуть блокуватися ворожі онлайн-медіа і прийматись рішення про припинення поширення друкованих видань, які не зареєструвались (у мирний час реєстрація для них добровільна). Якщо виявиться, що іноземне медіа має стосунок до Росії, його реєстрація скасовується рішенням Нацради. Також Нацраді надали можливість визначати процедурні особливості виконання своїх повноважень під час війни, визначати порядок видачі тимчасових дозволів, встановлювати відмінні від мирного часу квоти національного продукту та відступи від програмних концепцій мовлення тощо. Передбачена і спеціальна процедура розгляду справ про порушення законодавства медіа. Зокрема, регулятор буде реагувати тільки на грубі порушення без проведення перевірки, але з обов’язковою комунікацією з медіа. В законі значно покращили всі складові регулювання діяльності всіх видів медіа. В тому числі і “онлайн-медіа”, якому у документі дається чітке визначення. Важливим є розподіл у частині застосування санкцій відносно онлайн-медіа на три категорії — зареєстровані, незареєстровані, але в яких можна встановити, хто здійснює редакційний контроль, та анонімні.

І якщо для зареєстрованих механізм регулювання найбільш лояльний, то для анонімних, які не реагують на звернення регулятора, – найбільш жорсткий. Ця норма є актуальною не тільки під час війни, тому що інформаційні впливи, пропаганда та дезінформація є складовою зовнішньої політики окремих держав у сучасному світі.

Окрім іншого, Закон пропонує запровадити регуляцію онлайн-медіа та інших платформ і відеосервісів на кшталт Netflix чи Facebook. Передбачає механізм співрегуляції медіаіндустрії. Окремий розділ Закону “Про медіа” присвячено мовленню громад (community media) – третьому сектору мовлення, що існує в Європі паралельно із суспільним та комерційним. Саме впровадженню, розвитку і функціонуванню цього виду медіа присвячено розділ III ЗУ “Про медіа” “Публічні аудіовізуальні медіа”.

У спільній заяві саміту Україна-ЄС який відбувся у лютому 2023 року відзначили зміни в медіа законодавстві України. “Ми привітали прогрес у забезпеченні незалежної та ефективної роботи антикорупційних інституцій та приведенні медіа законодавства України у відповідність до законодавства ЄС щодо аудіовізуальних медіа послуг”, — стверджують у Спільній заяві за підсумками 24-го Саміту Україна-ЄС. Про це йдеться у коментованій версії документу від “Європейської правди” [5] .

Україна зобов’язалася визнати законодавчо та сприяти розвитку медіа громад у межах Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та відповідно статусу країни-кандидата ЄС. Надзвичайне значення має європейський досвід, адже саме в Європі сформувалися стандарти публічного національного і місцевого мовлення. Водночас Україна має пройти свій унікальний шлях розбудови по-справжньому незалежного телебачення і радіо, які служать всьому суспільству.

Закон “Про рекламу” забороняє будь-яку рекламу резидентів країни-агресора, а також заборону вміщувати в рекламі дискримінаційні твердження або зображення, які розпалюють ненависть, ворожнечу чи жорстокість. Крім того, закон дозволяє трансляцію рекламних роликів і телепродажу на територію України лише в разі, якщо за це сплачено юридичній особі України.

Про сучасний стан і перспективи реформування медійної сфери України йдеться в одному з розділів візійного документу “Бачення України 2030: соціально-гуманітарна сфера” , розробленому групою експертів при Реанімаційному пакеті реформ [6]. За оцінкою експертів, українські медіа на сьогодні є незалежними та плюралістичними, онлайн-сегмент представлений усіма типами медіа і блогерства та розвивається динамічно. Головним викликом для медіа в Україні нині залишається повномасштабна війна. Медіасфера чи не найбільше постраждала від російського вторгнення, понад 215 медіа закрилися. Крім того, відчувається нестача рекламних коштів, особливо на регіональному рівні [7].

До 2030 року українські медіа мають повністю задовольняти інформаційні потреби громадян і користуватись високим рівнем довіри. Українці мають опанувати навички медіаграмотності і розуміти, від кого вони споживають інформацію. Україна повинна якісно імплементувати закони про медіа і про авторське право, гармонізуватися з новітніми актами Євросоюзу, підвищити інституційну спроможність регулятора і центрів боротьби з дезінформацією. Водночас держава не повинна займатися пропагандою та обмежувати свободу слова під приводом нібито забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС. URL: Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС | EEAS (europa.eu) (дата звернення: 15.11.23)
2. Два бали з семи, прогноз позитивний: що думає ЄС про початок переговорів про вступ України у 2023 році. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/06/21/7164104/> (дата звернення: 15.11.23)
3. Закон України “Про медіа” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20/conv#Text> (дата звернення: 15.11.23)
4. Закон України “Про рекламу” URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3136-IX#Text> (дата звернення: 15.11.23)
5. Від звільнення Криму до шляху в ЄС. Пояснюємо суть рішення саміту Україна-ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/3/7155480/> (дата звернення: 15.11.23)
6. Бачення України 2030: соціально-гуманітарна сфера. URL: <https://uareforms.org/visions/new-vision-640> (дата звернення: 15.11.23)
7. В Україні презентували візію медіасфери до 2030 року: прозорі ЗМІ, фахові журналісти і грамотне населення. URL: <https://detector.media/infospace/article/213589/2023-06-30-v-ukraini-prezentuvaly-viziyu-mediasfery-do-2030-roku-prozori-zmi-fakhovi-zhurnalisty-i-gramotne-naselennya/> (дата звернення: 15.11.23)